

Використання моніторингу показників пов'язаних з формуванням податкового зобов'язання і податкового кредиту дозволяє виявити ризики, які можуть створювати умови для ухилення від ПДВ. Для оцінювання ризиків досліджують інтенсивність показників у динаміці в різних рядах. При цьому, вивчають два види рядів за місячними або квартальними показниками: перший – динаміка формування доходу і податкового зобов'язання; другий – динаміка придбання товарів і податкового кредиту. За допомогою їх розраховують і вивчають коефіцієнти випередження і порівнюють відносну швидкість розвитку показників та виявляють найбільш ризикові періоди де можуть бути наявні факти з приховування ПДВ з подальшою аналітичною перевіркою господарських операцій в цих періодах. Отже, система контролю об'єктів оподаткування з ПДВ є надзвичайно важливим елементом у формуванні податкового зобов'язання та недопущення помилок у нарахуванні та сплаті податку.

Список використаних джерел:

1. Мороз Ю. Ю. *Моніторинг економічного потенціалу підприємства: теорія, методологія, організація: монографія.* Житомир: ФОП Кузьмін Дн. Л., 2010. 326 с.

2. *Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI.*
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

УДК 336.77:631.1

Черемісіна С.Г.,

*доктор економічних наук, доцент,
головний науковий співробітник*

*відділу аграрного ринку та міжнародної інтеграції,
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»*

**ФІНАНСОВО-КРЕДИТНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ
АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ
В УМОВАХ ВІЙНИ**

Фундаментальною основою системи фінансово-кредитного забезпечення аграрних підприємств України є їх виробничо-ресурсний та експортний потенціал. Функціонування аграрних підприємств характеризується нестабільністю, значним ступенем

ризик, а також негативним впливом мінливого зовнішнього середовища. Особливо це загострилося з початком повномасштабної війни і негативно позначається на показниках ефективності господарської діяльності.

Стійка тенденція поступового збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, що спостерігалася протягом останніх років, була деструктивно скоригована повномасштабною війною. За перший рік війни даний показник скоротився на 24,4% – від 712,6 до 538,4 млрд грн. У свою чергу виробництво продукції рослинництва зменшилось на майже на 27%, тваринництва – на 12,8%. Військові дії спричинили значне скорочення площ, що є доступними для збирання, велика частина земель сільськогосподарського призначення опинилася за межею фізичної можливості її обробітку. Посівні площі основних сільськогосподарських культур скоротились у 2022 р. порівняно з 2021 р. на 18,9% – від 25,2 до 20,5 млн га. У 2023 р. посівні площі під урожай ще скоротились на 1,5 млн га або на 7,1% і наразі складають 190 млн га. Зламано транспортну логістику, зруйновано та суттєво пошкоджено багато сільськогосподарських підприємств. Так протягом 2022 року кількість суб'єктів господарювання в аграрному секторі економіки скоротилась на 14909 одиниць і станом на початок 2023 р. становить 32844 порівняно з 47753, що функціонували до початку повномасштабної війни. Кількість працівників, зайнятих в агровиробництві, зменшилась майже на 82 тис. осіб – від 535,7 до 454,5 тис.

Воєнний 2022 р. найбільше скоригував результати господарювання у зерновому господарстві (зниження на 38% або на 103,7 млрд грн), у виробництві технічних культур (зниження на 20,5% або на 40,9 млрд грн), м'ясному тваринництві (зниження на 10,5% або на 7,5 млрд грн), у виробництві овочів (падіння на 8,1% або на 6,5 млрд грн).

Незважаючи на повномасштабну війну, руйнування логістики, блокування кордонів, експортний потенціал аграрного сектору економіки України за перший рік війни склав 23,5 млрд дол США, що на 15,2% або на 4,2 млрд дол США нижче передвоєнного рівня 2021 р. Причому частка експорту сільськогосподарської продукції протягом 2022 р. порівняно з 2021 р. зросла на 12,6% – від 40,7 до 53,3%. Тобто наразі аграрний сектор забезпечує більше половини всіх експортних надходжень в країну.

Не можна не акцентувати увагу на тому, що у 2022 році економіка України спрацювала зі значним від'ємним фінансовим результатом – 174,2 млрд грн. Практично всі галузі економіки нашої країни, за винятком сільського господарства, торгівлі, фінансової та страхової діяльності отримали значні збитки [2]. Результатом функціонування аграрного сектору економіки за перший рік війни є фінансовий результат у 87,3 млрд грн. У свою чергу, 79,1% сільськогосподарських виробників закінчили 2022 р. з чистим прибутком у розмірі 126,4 млрд грн, а 20,1% підприємств виявилися збитковими з від'ємним результатом 39,1 млрд грн. І хоча порівняно з передвоєнним 2021 р. прибутковість сільського господарства впала в 2,7 разів (від 238,5 до 87,3 млрд грн), а сама галузь отримала і продовжує зазнавати значних втрат і руйнувань, збитковість аграрного сектору економіки виявилася найнижчою, порівняно з іншими сферами діяльності.

На відміну від негативної динаміки сукупності економічних показників, індикатори фінансово-кредитного забезпечення аграрного сектору економіки під час війни демонструють відносно стабільну динаміку (табл. 1). Так, загальний капітал аграрних підприємств протягом 2022 р. збільшився на 7,3%, у т.ч. власний – на 1,8%, а позиковий – на 15,2%. За перший рік війни обсяги кредитування сільського господарства збільшилися на 43,4% (або на 35,9 млрд грн).

Таблиця 1.

Динаміка капіталу та фінансово-кредитного забезпечення аграрних підприємств України, 2017-2022 рр., млрд грн

Показник	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2022 р. до 2021 р., %
Загальний капітал	911,6	983,6	1030,4	1130,3	1332,0	1428,6	107,3
Власний	436,3	483,0	522,8	612,3	791,1	805,4	101,8
Позиковий	475,2	500,6	507,6	518	540,8	623,2	115,2
у т.ч. банківські кредити	59,7	67,7	61,6	61,5	82,6	118,5	143,5
Інвестиції	63,4	65,1	58,6	50,2	68,0	49,6	72,9

Джерело: сформовано автором за даними Держкомстату України та Національного банку України [3;4]

Головним чином це пояснюється наявністю дієвої підтримки аграрного сектору економіки, як з боку держави, так і з позиції кредитних установ. Уряд та Міністерство аграрної політики,

усвідомлюючи важливість і необхідність підтримки вітчизняних аграріїв, продовжили Державну програму «Доступні кредити 5-7-9%» для полегшення їх доступу до кредитних ресурсів банків в умовах воєнного стану та програму надання державних гарантій.

Протягом 2022 р. пільговим кредитування скористалось 43648 підприємств на загальну суму 95,5 млрд грн. За I півріччя 2023 року 11136 сільськогосподарських підприємств за всіма програмами кредитування отримали кредитів на суму 56,3 млрд грн, у тому числі за державною програмою «Доступні кредити 5-7-9%» на 33,3 млрд грн. Щодо обсягів капітальних інвестицій, то абсолютний показник інвестиційних вкладень за перший рік війни скоротився майже на третину – від 68 до 49,6 млрд грн [1].

Протягом першого року війни рентабельність операційної діяльності аграріїв скоротилась майже втричі – від 34,9 до 14,1%. Ефективність використання власного капіталу аграрних підприємств скоротилась на 19,5%, позикового капіталу – на 30,3%, оборотних активів – на 18,5%. Рентабельність реалізаційної діяльності впала на 13,6% – від 25,9 до 12,3%. Щодо специфічних показників ефективності використання аграріями залучених банківських кредитів, то протягом 2022 р. відповідні індикатори погіршились на 47,7, 50,4 та 64,2% відповідно. Виробництво сільськогосподарської продукції на 1 тис. грн кредитів скоротилось від 8,63 до 4,51 тис. грн, а реалізація – від 11,12 до 5,51 тис. грн. У свою чергу показник чистого прибутку на одиницю кредитних ресурсів впав від рекордних 2,98 тис. грн, отриманих аграріями у 2021 р., до мінімальних 1,07.

Список використаних джерел:

1. Cheremisina, S., & Tomashuk, I. (2023). *Regional aspect of the efficiency of lending to the agricultural sector of the Ukrainian economy. Ekonomika APK*, 30(5), 46-58. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202305046>

2. Cheremisina, S., & Salo, I. (2023). *Monitoring of the aggregate level of economic efficiency of agricultural enterprises in Ukraine: Factors of influence and growth prospects. Ekonomika APK*, 30(2), 24-37. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202302024>

3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. (онлайн) Доступно за адресою: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

4. Офіційний сайт Національного банку України. <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial#1ms>